

τινα μνημεία της υπαίθρου. Ούτω αὕτη ἀπετύπω-
σε τὸ παρὰ τὸ χωρίον Ἅγιος Μᾶρκος κείμενον
ἐκκλησιδίων τοῦ Ἁγ. Μερκουρίου, τὸ ὁποῖον,
ὅπως εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ 1964 ἀνεφέρθη (βλ.
ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 400), φέρει ἀξιο-
λόγους τοιχογραφίας τοῦ 11ου αἰῶνος. Ἐπίσης
ἀπετύπωσε τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἱε-
ρὰν μονὴν τοῦ Ὑψηλοῦ Παντοκράτορος. Τέλος
ἐσχέδιασε καὶ ἐμέτρησε τὴν εἰς τὴν Κασσιώπην
τῆς ΒΔ. ἄκρας τῆς Κερκύρας πύλιν τοῦ αὐτόθι
μυσαίωνικοῦ Φρουρίου.

Ἀφ' ἐτέρου τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1965 ἀφίχθη
εἰς Κέρκυραν ἡ Ἐφορος τῶν Νεωτέρων Μνη-
μείων δ. Κ. Φατούρου, ἡ ὁποία προέβη εἰς τὴν
ἀποτύπωσιν καὶ μελέτην τῶν οἰκοδομικῶν φά-
σεων τῆς ἐκ τοῦ πολέμου βλαβείσης καθολικῆς
μητροπόλεως τῆς Κερκύρας (τοῦ καλουμένου
Ντόμου), τῆς ὁποίας ἐπικεῖται ἡ ἀναστήλωσις
ὑπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἐργασιῶν τοῦ
1965, νομίζω ὅτι θὰ πρέπη νὰ θεωρηθοῦν καὶ οἱ
καθαρισμοὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων τῆς Νή-
σου Κερκύρας, διὰ τὸν λόγον ὅτι οὗτοι συμπεριέ-
λαβον καὶ μερικὰς οὐσιώδεις συντηρήσεις τῶν
μνημείων τῶν, ἐπιβληθείσας ἀπὸ τὴν παρατήρη-
σιν ὅτι αἱ γνωσταὶ κλιματολογικαὶ συνθήκαι τῆς
νήσου δημιουργοῦν εἰς τὰ μνημεία σοβαρά-
τάτην φθορὰν τοσούτω μᾶλλον σοβαρὰν καθ' ὅ-
σον τὸ ὕλικόν των εἶναι ἐντόπιος παρόλιθος,
συνήθως μαλακός.

Ἀπὸ τὴν κτηθεῖσαν πείραν ἐσχημάτισαμεν τὴν
πεποίθησιν ὅτι εἰς τὴν Κέρκυραν ἐπιβάλλεται νὰ
διατηροῦνται ὑπὲρ τὸ ἔδαφος μόνον τὰ ἀπολύτως
ἀπαραίτητα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῶν ἀρχαίων,
ἐρειπίων, πάντα δὲ τὰ ἄλλα νὰ ἐπιχώννυνται διὰ νὰ
ἀποφεύγεται ἡ ἄλλως μοιραία καταστροφή των,
τὰ δὲ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀπομένον-
τα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη νὰ ἐπαλείφονται μετὰ ἀλ-
ληλων μονωτικὸν ὕγρον διὰ τὴν προστασίαν των.
Ὡς τοιοῦτον μετεχειρίσθημεν τὸ *Arbazit*, τὸ
ὁποῖον καὶ ἐπὶ μνημείων τῶν Ἀθηνῶν ἔχει χρη-
σιμοποιηθῆ μετὰ καλὰ ἀποτελέσματα. Διαποτίζει
τὸν λίθον χωρὶς νὰ τὸν χρωματίζῃ καὶ χωρὶς νὰ
σχηματίζῃ ἰδιαιτέραν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, ἡ ὁ-
ποία μετὰ τὰς συστολάς ἢ διαστολάς της θὰ ἐπέφερε
τὴν φθορὰν τοῦ λίθου. Τὸ μόνον του μειονέκτημα
εἶναι ἡ μικρὰ χρονικὴ ἀντοχὴ του, ἀπαιτεῖται
δηλαδή ἡ δι' αὐτοῦ ἐπάλειψις ἀνὰ τρία ἢ τέσσαρα
ἐτη.

Λεπτομερέστερον ἢ ἐκτελεσθεῖσα ἐργασία ἔχει
ὡς ἐξῆς:

Εἰς τὸν ἀρχαῖόν *ναὸν τοῦ Καρδακιοῦ* (Πί ν.
337 α), ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ καλύτερον σωζόμε-
νος ἐκ τῶν ναῶν τῆς Κερκύρας, ἐκαλύφθησαν
διὰ χώματος τμήματα τοῦ θεμελίου του, τὰ ὅποια
δὲν ἦτο ἀπαραίτητον νὰ εἶναι ὁρατά, ἀνεστράφη-
σαν ἐρριμμένα κιονόκρανα, διὰ νὰ παρουσιάσουν
πρὸς τὰ ἄνω τὸν ἄβακα ἀντὶ τοῦ περισσότερον
εὐαισθήτου ἐξίνου, καὶ τέλος ἐγένετο ἐπάλειψις με-
γάλων ἐπιφανειῶν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν του
διὰ τῆς προαναφερθείσης μονωτικῆς οὐσίας.

Ὅμοιαι ἐργασίαι ἐγίναν καὶ εἰς τὸν ἀρχαιολο-
γικὸν χώρον τοῦ *ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος*, ὅπου ὅμως
τὸ κύριον βάρος ἔπεσεν εἰς τὰς ἐπιχωματώσεις,
διότι ἐκτὸς τοῦ βωμοῦ ἐλάχιστα εἶναι τὰ σωζό-
μενα ἐρείπια τοῦ ναοῦ. Εἰς τὸν βωμὸν συνεκολλή-
θησαν πολλὰ ἐτοιμόρροπα τεμάχια, ἐκαθαρίσθη
δὲ ὁλόκληρος ἀπὸ τοὺς μύκητας τῆς ὑγρασίας καὶ
ἡλείφθη διὰ τοῦ προαναφερθέντος μονωτικοῦ ὕ-
γρου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν εἰς τὸν χώ-
ρον, μᾶς ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ διενεργήσωμεν καὶ
μικρὰν σκαφικὴν ἔρευναν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐγένε-
το λόγος ἄλλαχού (σελ. 324 - 325).

Εἰς τὴν *Ρόδαν* τῆς βορείου παραλίας τῆς νήσου
ἐγίνε κατὰ τὸ 1965 συστηματικὴ ἐργασία καθαρι-
σμοῦ καὶ συντηρήσεως τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ
τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος (Πί ν. 337 β - γ). Διὰ
πρώτην φορὰν μετὰ πολλὰ ἔτη ἐκαθαρίσθη ριζι-
κῶς ὁ χώρος ἀπὸ τὴν βλάστησιν. Μετὰ ὁδυνερὰν
ὅμως ἐκπληξιν διεπιστώσαμεν, ὅτι τὰ κατώτατα
τμήματα τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ, ὅσα δηλαδὴ ἐπὶ
πολλοὺς μῆνας τοῦ ἔτους εὕρισκοντο ἐντὸς τοῦ
ἐκ τῶν βροχῶν λιμνάζοντος ὕδατος καὶ τῆς ἰλύος,
ἦσαν εἰς ἀθλίαν κυριολεκτικῶς κατάστασιν (Πί ν.
337 δ). Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα τμήματα τῶν ἐρειπίων
δὲν ἦσαν εἰς πολὺ καλυτέραν κατάστασιν, αἱ δὲ
ἐπιφάνειαι τῶν ἀπελεπίζοντο ἐκ τῆς ἐπιδράσεως
τῶν καιρικῶν συνθηκῶν καὶ ἐκ τῆς ἰδιομορφίας
τοῦ ὕλικου, μαλακοῦ ἐντοπίου παρόλιθου. Ὅσα
τεμάχια ἐκ τούτων κατέστη δυνατόν, συνεκολλή-
θησαν, οἱ περισσότεροι δὲ ἀπὸ τοὺς παλαιούς
ἀνασκαφικοὺς λάκκους ἐπληρώθησαν μετὰ ἄμμου
καὶ ἄμμοχάλικον, εἰς τρόπον ὥστε ὑπὲρ τὴν ἐπι-
φάνειαν νὰ φαίνεται πλέον μόνον ἡ (δι' *Arbazit*
μονωθεῖσα) ἐπιφάνεια τῶν ἐρειπίων, ἡ ὁποία
ἐπαρκεῖ διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ σχήματος τοῦ
ναοῦ.

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἐργασίας αὐτὰς ἐγένετο
καὶ λεπτομερὴς ἀποτύπωσις τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ.

Ἀναφέρω ἐπίσης τὸν συστηματικὸν καθαρι-
σμόν τοῦ λεγομένου *Νέου Ἐνετικοῦ Φρουρίου* τῆς
πόλεως, τὸν πρῶτον, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἀπὸ πολ-

λῶν ἐτῶν. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἀχανοῦς καὶ δαιδαλώδους φρουρίου ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ἀγρίαν βλάστησιν, ἡ ὁποία περιελάμβανε καὶ πληθὺς τεραστίων καὶ καταστρεπτικῶν « βρωμοδένδρων » καὶ τινὰς συκέας· τούτων αἱ ρίζαι ἐψεκάσθησαν μὲ ἐιδικὸν ζιζανιοκτόνον. Ὁ Πί ν. 337 ε - ς δεικνύει τὰ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Φρουρίου κτήρια τῆς Ἀγγλικῆς ἐποχῆς μετὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν.

ἈΛΛΑ ΠΡΟΣΚΕΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Πλὴν τῶν ἐξ ἀνασκαφῶν προερχομένων ἀρχαίων, εἰς τὸ Μοῦσεϊον Κερκύρας κατετέθησαν ὑπὸ ἰδιωτῶν καὶ τὰ ἐξῆς ἀρχαῖα :

Τὸ εἰκονιζόμενον εἰς τὸν Πί ν. 338 α χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἱσταμένου γυμνοῦ νέου κατέθεσεν ἡ δ. Σοφία Μπαμῖχα, δηλώσασα ὅτι τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὸ Δέλβινον τῆς Β. Ἡπείρου, ὁπόθεν ἐκομίσθη εἰς τὴν Κέρκυραν πρὸ πολλῶν ἐτῶν.

Ὁ νέος κρατεῖ εἰς τὴν ἀριστεράν του ὕνιον ἄρότρον, εἰς δὲ τὴν δεξιάν του καμπύλην γεωργικὴν μάχαιραν. Τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα εἶναι εὐγλωττοὶ μάρτυρες τῶν ἀσχολιῶν τοῦ ἀναθέτου, ὁ ὁποῖος μετὰ εὐτυχὴ ἐσοδείαν ἀνέθεσε τὸ ἀγαλμάτιον εἰς τὴν (ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς) προστάτιδα θεότητά του, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης. Ἐπὶ τῆς ὀριζοντίως τετμημένης κεφαλῆς του πρέπει νὰ φαντασθῶμεν πῖλον. Ἀπὸ τὰς ἀδεξιότητος εἰς τὴν στάσιν καὶ τὴν διάπλασιν μερῶν τινῶν τοῦ σώματος, καθὼς καὶ ἀπὸ ὀρισμένας δυσαναλογίας μελῶν του, εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι ἐπαρχιακὸν - περιφερειακόν, προερχόμενον ἐκ τινος ἐργαστηρίου τῆς περιοχῆς ὅπου εὐρέθη, ἢ καὶ ἐκ τῆς Κερκύρας ἀκόμη. Ὅπως δὲ ποτε, εἶναι ἀξιόλογος ἡ λεπτὴ ὀργανικὴ αἰσθησις εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν σκελῶν. Ἀκριβῆς χρονολόγησις του δὲν ἐπιτυγχάνεται λόγῳ τῆς ἐπαρχιακότητός του, στάσις δὲ, σωματικὴ διάπλασις καὶ πρόσωπον συνιστοῦν χρονολόγησιν εἰς τὸ γενικὸν πλαίσιον τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. Πιθανωτέρα εἶναι πάντως ἡ χρονολόγησις εἰς τὰ τέλη αὐτοῦ.

Ἡ μαρμαρινὴ κεφαλὴ τοῦ Πί ν. 338 β κατετέθη ὑπὸ τοῦ ταπετσίερη κ. Κουλούρη, ὁ ὁποῖος κατεῖχεν αὐτὴν ἐκ τινος ἐκποιθήσεως ἰταλικῆς περιουσίας καὶ εἶναι μᾶλλον διακόσμησις ποδὸς τραπέζης. Ἡ ἐργασία τῆς εἶναι ἀρίστη, πολὺ εὐαίσθητος, συνιστῶσα χρονολόγησιν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγουστοῦ ἢ τῶν ἀμέσως ἐπομένων δια-

δόχων του. Εἰς τὴν κεφαλὴν ὅμως ὑπόκειται ἔργον τοῦ τέλους τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ θωρακείου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτερου Νίκης.

ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΑ ΥΠΟ ΙΔΙΩΤΩΝ

Συμπληρώσω τὴν παροῦσαν ἐκθεσιν μὲ τὴν σύντομον περιγραφὴν μερικῶν ἀρχαίων κατεχομένων ὑπὸ Κερκυραίων ἰδιωτῶν, τὰ ὁποῖα ἤδυνήθην νὰ ἐξετάσω καὶ φωτογραφίσω.

Ἡ εἰς τὸν Πί ν. 338 γ εἰκονιζομένη μαρμαρινὴ κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ, συνολικοῦ ὕψους 0,26 (ἡ κεφαλὴ ἔχει ὕψος 0,20), πλάτους κατὰ τοὺς κροτάφους 0,11 καὶ συνολικοῦ πλάτους 0,185 μ. ἀνήκει εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα κ. Ἱ. Κόλλαν, ὁδὸς Μάνεση, μὲ τὴν φιλικὴν ἀδειαν τοῦ ὁποῖου καὶ δημοσιεύεται. Εὐρέθη πρὸ πολλῶν χρόνων ἐντεταχισμένη εἰς τὸ φρέαρ ἐπαύλεως παρὰ τὸ Κανόνι τῆς χερσονήσου τῆς ἀρχαίας πόλεως Κερκύρας, τότε ἰδιοκτησίας Παλίου καὶ σήμερον Δημητριάδη, παριστάνει δὲ τὸν Ἀπόλλωνα. Εἶναι προφανῶς ἔργον τοῦ τέλους τοῦ 2ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνος, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ ἀφθονος καὶ χαρακτηριστικὴ χρῆσις τοῦ τρυπάνου. Ἐκ τῆς τρυφερᾶς ὁμως ἀποδόσεως ὀρισμένων λεπτομερειῶν δὲν διστάζω καὶ δι' αὐτὴν νὰ πιστεύσω ὅτι ἀποδίδει, πιστῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἑλληνικὸν πρότυπον τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, ἀπὸ τὸ ἐργαστήριον μάλιστα τοῦ Λεωχάρους. Πράγματι, οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ ἀνοικτὸν στόμα ὑπενθυμίζουν ζωηρῶς τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Belvedere (βλ. ἰδίως τὸ ἀντίγραφον Steinhäuser τῆς Basel, AA 1925, 26 κ. ἐ. καὶ εἰκ. 2 - 4 καὶ Pfeiff, Apollon, πίν. 53), ἐνῶ ἡ κόμη ὁμοιάζει περισσότερο τὴν τοῦ Λυκείου Ἀπόλλωνος (βλ. λ.χ. Pfeiff, ἔ.ἀ. πίν. 52 καὶ σ. 129 : Scorpius - Flechte). Ἡ κίνησις τοῦ σώματος, ἂν κρίνη κανεὶς ἀπὸ τὴν ὅλην στάσιν τῆς κεφαλῆς, ἦτο ἀρκετὰ ζωηρά.

Εἰς τὸν Πί ν. 338 δ ἀπεικονίζεται ἀκέφαλον ἄγαλμα γυμνοῦ νέου, ὕψ. 0,64 μ., φέροντος μόνον χλαμύδα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μηχανικοῦ κ. Κορκοτσάκη, ὁδὸς Ἀλκινόου 9. Τὸ ἄγαλμα παριστάνει τὸν Ἑρμῆν καὶ ἐποχὴ του εἶναι, ὅπως μαρτυροῦν ἡ ὅλη ψυχρὰ ἐργασία καὶ ἡ λελεασμένη ἐπιφάνεια, ὁ 2ος ἢ καὶ ὁ 3ος ἀκόμη αἰὼν μ.Χ. Καὶ ἐδῶ φαίνεται πάντως νὰ ὑπάρχῃ ἀπήχησις κάποιου ἑλληνικοῦ προτύπου τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος.

Γ. ΛΟΝΤΑΣ

*

Κέρκυρα: α. Ὁ ὑστεροαρχαϊκὸς ναὸς εἰς Καρδάκι μετὰ τὰς ἐργασίας, β - γ. Ἀπόψεις τοῦ κλασσικοῦ ναοῦ εἰς Ρόδαν μετὰ τὸν καθαρισμὸν, δ. Τμήμα τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ σηκοῦ τοῦ κλασσικοῦ ναοῦ Ρόδας, ε - ζ'. Νέον Φρούριον Κερκύρας. Τμήμα τῶν (Ἀγγλικῶν) οἰκοδομημάτων μετὰ τὸν καθαρισμὸν

Γ. ΔΟΝΤΑΣ